

ZRG. 5744.4.2024
04.06.2024

Inwentaryzacja/Program prac restauracji, konserwacji i rekonstrukcji zabytkowych organów
Wilhelma Sauera kościoła pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Witnicy

Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
w Zielonej Górze
Delegatura w Gorzowie Wlk.
ul. Kosynierów Gdyńskich 75
66-400 Gorzów Wlkp.
tel. 95 7200 521, fax 95 7200 34

INWENTARYZACJA

ORGANÓW

PROGRAM PRAC

KONSERWATORSKICH

Konserwacji, restauracji i rekonstrukcji zabytkowych organów Wilhelma Sauera
opus 257 z 1877 roku
Kościoła pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Witnicy (niem. Vietz)
diecezja: zielonogórsko-gorzowska
województwo: lubuskie
Etap I: stół gry, wybrane głosy językowe (Clarinet 8')

Opracowano: 09 maja 2024

ZAKŁAD ORGANMISTRZOWSKI
„ARS ORGANUM” mgr Adam Olejnik
66-100 SULECHÓW, GŁOGUSZ 21
tel. 663 855 562, 601 846 096
NIP 924-100-42-40, Regon 970434196

Zakład Organmistrzowski
„Ars Organum” Adam Olejnik

Głogusz 21
66-100 Sulechów
www.olejnik-organy.pl

tel. 0 663 85 55 62
kom. 0 601 84 60 96
e-mail: info@olejnik-organy.pl

mgr Adam Olejnik
Mistrz dyplomowany w zawodzie
Organmistrz
uprawniony restaurator organów

Spis treści

1.	CHARAKTERYSTYKA INSTRUMENTU	5
1.1.	OPIS INSTRUMENTU*.....	5
1.2.	DYSPOZYCJA.....	6
1.3.	DANE POMIAROWE.....	7
2.	OPIS STANU ZACHOWANIA PODZESPOŁÓW ORGANÓW PRZEZNACZONYCH DO PRAC RESTAURATORSKICH PIERWSZEGO ETAPU	8
2.1.	STÓŁ GRY (KONTUAR).....	8
2.2.1.	Informacje ogólne. Obudowa.....	8
2.2.2.	Klawiatury manualowe.....	9
2.2.3.	Urządzenia wnętrza stołu gry.....	9
2.2.4.	Klawiatura pedałowa.....	9
2.2.5.	Porcelanowe szyldy i główki wyciągów rejestrowych.....	10
2.2.6.	Ława.....	10
2.3.	PISZCZAŁKI POSZCZEGÓLNYCH GŁOSÓW.....	10
2.3.1.	Manual II.....	10
3.	PODSUMOWANIE	11
4.	CEL PRAC KONSERWATORSKO-RESTAURATORSKO-REKONSTRUKCYJNYCH	13
5.	SKRÓCONY ZAKRES PRAC KONSERWATORSKO-RESTAURATORSKO-REKONSTRUKCYJNYCH PRZY ORGANACH	14
6.	SZCZEGÓLOWY WYKAZ PRAC KONSERWATORSKO-RESTAURATORSKO-REKONSTRUKCYJNYCH PIERWSZEGO ETAPU PRAC. (PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH)	15
6.1.	STÓŁ GRY.....	15
6.1.1.	Obudowa stołu gry.....	15
6.1.2.	Klawiatury manualowe.....	16
6.1.3.	Urządzenia wnętrza stołu gry.....	16
6.1.4.	Klawiatura pedałowa.....	17
6.1.5.	Porcelanowe szyldy i główki wyciągów rejestrowych.....	17
6.1.6.	Ława.....	18
6.2.	PISZCZAŁKI POSZCZEGÓLNYCH GŁOSÓW (ZESPÓŁ BRZMIENIOWY).....	18
7.	OGÓLNE WYSZCZEGÓLNIENIE MATERIAŁÓW	19
8.	OGÓLNE WYSZCZEGÓLNIENIE MATERIAŁÓW	19
8.	UWAGI DO DOKUMENTACJI	20

O firmie

Zakład Organmistrzowski „Ars Organum” swymi korzeniami związany jest z Ziemią Lubuską. Zakres działalności firmy nie ogranicza się jednak do obszaru wspomnianego regionu, lecz wykracza daleko poza jego granice – wszędzie tam, gdzie zaistnieje potrzeba przywrócenia starych organów do ich dawnej świetności oraz użytku, zarówno liturgicznego, jak i koncertowego.

Restauracja i konserwacja organów, *Lubsko 2005- 2012*

Restauracja i konserwacja organów, *Paradyż 2007-2008*

Początek działalności firmy związany jest z drobnymi pracami remontowymi. Jednak fascynacja budownictwem organowym minionych wieków, zachwyt nad dziełem dawnych mistrzów oraz wewnętrzna potrzeba kontynuacji wielowiekowej tradycji budownictwa organowego nadały charakterystyczny rys pracy Zakładu, skupiającej się przede wszystkim na rekonstrukcji, renowacji oraz kapitalnych remontach starych organów. W ofercie firmy znajdują się także prace związane z wszelkimi naprawami i uzupełnieniami brakujących elementów wchodzących w skład danego instrumentu, intonacja głosów oraz strojenie organów.

Restauracja i konserwacja organów, *Chelmce 2011*

Restauracja i konserwacja organów, *Kępno 2007-2009*

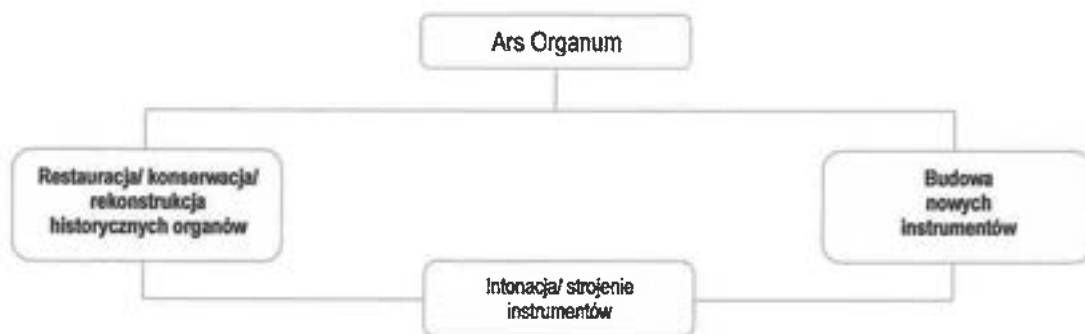
Doskonale zaplecze warsztatowe oraz ciągle podnoszenie kwalifikacji swoich pracowników pozwala Zakładowi „Ars Organum” oferować usługi w zakresie **budownictwa nowych instrumentów**, dostosowanych do rozwiązań architektonicznych danej świątyni oraz wyszukanych gustów odbiorców. W ofercie mieści się zarówno budowa instrumentów małych – regały, pozytywy, kilkugłosowe organy piszczałkowe, jak również budowa kilkudziesięciogłosowego instrumentarium organowego, a także prospektów i szaf organowych.

Wszystkie dzieła Zakładu Organmistrzowskiego „Ars Organum” cechuje:

- wysoka jakość wykonania,
- staranność i solidność,
- stosowanie najlepszych gatunkowo materiałów.

Filary działalności Zakładu Organmistrzowskiego „Ars Organum”

Szczegółowe informacje dotyczące szerokiej działalności firmy znajdują się w załącznikach dołączonych do niniejszej oferty. Serdecznie polecamy lekturę noty biograficznej, gdzie znajduje się wykaz prac Zakładu Organmistrzowskiego „Ars Organum”, jak również zapoznanie się z potencjałem kadrowych i warsztatowym naszego Zakładu. Państwa uwadze nie może również umknąć polityka jakości, jaką stosujemy w naszej firmie.

1. CHARAKTERYSTYKA INSTRUMENTU

1.1. OPIS INSTRUMENTU*

Obiekt:	Organy z trzema manualami i pedałem. 35 głosów. Wiatrownice stożkowe Mechaniczna traktura grająca i rejestrowa.
Rok budowy*:	1877 r.
Budowniczy:	Wilhelm Sauer, Frankfurt an Oder. opus 257 (vide: tabliczka firmowa)
Lokalizacja:	Kościół Rzymskokatolicki pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Witnicy

Organy kościoła Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Witnicy

Usytuowanie organów: balkon muzyczny na osi symetrii, po przeciwnej stronie ołtarza głównego

Szafa organowa: pochodząca z okresu budowy instrumentu 1877

Prace remontowe: około 2001 roku. Lech Skibiński z Gorzowa Wlkp.

* Hans-Joachim Falkenberg: "Der Orgelbauer Wilhelm Sauer 1831-1916 Leben und Werk", str. 296.

** Opis wykonano na podstawie:

1. Oględzin przeprowadzonych przez autora niniejszego opracowanie w dniu 02.05.2024 roku.
2. Analizy dokumentów, w tym:
 - Hans-Joachim Falkenberg: "Der Orgelbauer Wilhelm Sauer 1831-1916 Leben und Werk",
 - Katalog organów Wilhelma Suera „W. Sauer Orgelbau Frankfurt (Oder) GmbH”.

1.2. DYSPOZYCJA

Zachowano oryginalną pisownię - jak na główkach wyciągów rejestrowych

<p align="center">MANUAŁ I (Schwellwerk) Skala: C-f³ (54 tony)</p>	<p align="center">MANUAŁ II (Hauptwerk) Skala: C-f³ (54 tony)</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Geigen Principal 8' 2. Lieblich Gedact 8' 3. Aeoline 8 4. Voix céleste 8' 5. Travers flöte 4 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Principal 16' 2. Principal 8' 3. Flüte harmonique 8' 4. Gedact 8' 5. Viola di Gamba 8' 6. Octave 4' 7. Rohrflöte 4' 8. Rauschquinte 2²/₃' 2' 9. Mixtur 4 fach 10. Cornett 4 fach od c¹ 11. Trompete 8'
<p align="center">MANUAŁ II (Oberwerk) Skala: C-f³ (54 tony)</p>	<p align="center">PEDAŁ (Pedal) Skala: C-d¹ (27 tonów)</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Bourdon 16' 2. Principal 8' 3. Rohrflöte 8' 4. Saliciona 8' 5. Octave 4' 6. Gemshorn 4' 7. Naßard 2²/₃' 8. Piccolo 2' 9. Progreßiv 3-5 fach 10. Clarinett 8' 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Principal 16' 2. Violon 16' 3. Subbaß 16' 4. Octavbaß 8' 5. Violoncello 8' 6. Baß flöte 8' 6. Offenbass 8' 7. Octave 4' 8. Posaune 16' 9. Trompete 8'
<p align="center">Łączniki (Koppeln) (przełączniki nożne-tryty)</p>	<p align="center">Elementy dodatkowe (Nebenzüge)</p>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Manual Coppel „Schwellwerk“ 2. Manual Coppel „Oberwerk“ 3. Pedal Coppel 4. Collectiv pedal „Oberwerk“ 5. Collectiv pedal „Schwellwerk“ 6. Collectiv pedal „Hauptwerk“ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Evacuant 2. Calcant

1.3. DANE POMIAROWE

Pomiary z dnia: 02 maja 2024

Ciśnienie: 90 mm SW mierzone na otworze w kanale powietrznym przy wyjściu z miechów magazynowych (oryginalny otwór pomiarowy).

Skok „do oporu” i zadęcie klawiszy:

	I Manual (mm)	II Manual i III Manual (mm)	Pedał (mm)
skok	11	11	<i>Pomiarów nie wykonywano</i>
zadęcie	3	3	<i>Pomiarów nie wykonywano</i>

- Temperatura: 15,8°C
- Wysokość tonów wzorcowych mierzonych na:
 1. **Principal 8' III M** : - $a^1 = 443,98$ Hz
 2. **G. Principal 8' I M** : - $a^1 = 443,27$ Hz
 3. **Piccolo 2' III M** : - $A(a^1) = 444,96$ Hz
- Rodzaj temperacji: strój równomiernie temperowany.

Należy zachować parametry wysokości stroju i ciśnienia podczas prac demontażowych w możliwie najszerszym pierwotnym zakresie celem określenia najbardziej zbliżonego wariantu pierwotnego. Ustalenie parametru pierwotnego ma duży wpływ na właściwe brzmieniowe (intonacja) natomiast ciśnienie wiatru na właściwą wysokość stroju..

2. OPIS STANU ZACHOWANIA PODZESPOŁÓW ORGANÓW PRZEZNACZONYCH DO PRAC RESTAURATORSKICH PIERWSZEGO ETAPU

2.1. STÓŁ GRY (KONTUAR)

2.2.1. Informacje ogólne. Obudowa.

- Stół gry wolnostojący, ustawiony symetrycznie do instrumentu - centralnie (po środku) przed szafą organową, przodem do ołtarza głównego (grający zajmuje pozycję przodem do ołtarza).
- Konstrukcja stołu gry jest solidna, wizualnie dobrze zachowana, wykonana z wielkim pietyzmem, a jednocześnie prostotą (widoczna jest dbałość o szczegóły), z drewna sosnowego, zgodnie z zasadami tradycyjnego rzemiosła, w tym również organmistrzowskiego.
- Dostęp do klawiatur manualowych zamykany jest drzwiczkami w formie jednoskrzydłowej klapy.
- Obudowa stołu gry wykonana z drewna sosnowego, oryginalna, kompleksowo zachowana, pochodzi z warsztatu Wilhelma Sauera, typowa i charakterystyczna konstrukcja stosowana przez to przedsiębiorstwo organmistrzowskie, pochodzi z 1877 roku.
- Drobne uszkodzenia zewnętrznej obudowy to: zabrudzenia, wytarte drewniane elementy i drobne uszkodzenia drewna.
- Oryginalny pulpit do nut.
- Całość wykończona zewnętrznie w pierwotnej formie: bejcowane drewno malowane politurą szelakową. Obecnie zewnętrzna strona obudowy stołu gry przemalowana została lakierem bezbarwnym. Nieznana jest data przemalowania. Prawdopodobnie po 1945 roku, podczas prac związanych z malowaniem ścian kościoła.
- Dostrzegalne uszkodzenia formu machoniowego i szelakowej politury na meblowej, wewnętrznej stronie stołu gry (przestrzenie wokół klawiatur manualowych).
- Wytarte ozdobne filce.
- We wnętrzu stołu gry oryginalnie zachowane są mechaniczne urządzenia (dźwignie, abstrakty) sterujące trakturą grającą i rejestrową instrumentu. Oryginalnie zachowana stylistyka wnętrza szafki.
- Widoczne silne zanieczyszczenia i zabrudzenia.
- Wytarta deska spoczynkowa dla nóg (nad klawiaturą pedałową). Zamontowany obecnie aluminiowy kątownik.
- Metalowe przełączniki nożne (tryty w formie łyżki) są oryginalne, pochodzą z warsztatu budowniczego, służą do włączania urządzeń łączników (6 sztuk), żaluzji szafy ekspresyjnej i manualu (1 sztuka)
- Zabrudzona i niszczona przez szkodniki drewna podłoga pod klawiaturą pedałową, (podest stołu gry).
- Brak odpowiednio estetycznie dopasowanego oświetlenia pulpitu do nut, klawiatur manualowych i klawiatury pedałowej.

2.2.2. Klawiatury manualowe

- Klawisze klawiatury manualowej wykonane z drewna iglastego (prawdopodobnie świerkowe), stosunkowo dobrze zachowane, znacznie zabrudzone.
 - Widoczne są wytarcia i wypracowanie drewna w różnych przestrzeniach boków klawiszy chromatycznych manualów.
 - Klawisze diatoniczne – okładziny manualów wykonane z polerowanej kości wołowej. Dostrzegalne znaczne wytarcia okładzin diatonicznych w średnicy manualów. Konieczność wymiany od 50% do 70% okładzin.
- Nakładki na klawiszach chromatycznych wykonane z drewna hebanowego. Widoczne są wytarcia w średnicy wszystkich manualów (około 16 sztuk I manualu, 16 sztuk II manualu i około 12 sztuk manualu III).
 - Klawisze wykazują luzy boczne na sztyftach (podporach prowadzących).
 - Zabrudzone i zaśniedziałe mosiężne sztyfty prowadzące klawisze
 - Zużyte oskórowania gniazd sztyftów prowadzących.
 - Widoczne zużycie filców tłumiących - stukot klawiszy.
 - Zabrudzone listwy kryjące oraz boki ramy klawiaturowej. Uszkodzony machoniowy fomir i politura z szelaku.
 - Brak jednolitego i równego skoku klawiszy.

2.2.3. Urządzenia wnętrza stołu gry

- Dobrze zachowane techniczne urządzenia wnętrza stołu gry sterujące trakturą mechaniczną instrumentu (połączenia klawiszy z abstraktami, Manual Coppel). Dobrze i precyzyjnie działająca historyczna konstrukcja.
- Widoczne znaczne zabrudzenia traktury wewnętrznych urządzeń stołu gry.
- Dostrzegalny proces niszczenia urządzeń traktury wnętrza stołu gry przez szkodniki drewna.
- Zużyte są skórzane nakrętki (mutterki).
- Zaśniedziałe mosiężne druty łączące poszczególne elementy traktury.
- Stwierdza się luzy na dźwigniach, zużyte oskórowania otworów dźwigni.

2.2.4. Klawiatura pedałowa

- Klawiatura pedałowa wykonana z drewna dębowego i sosnowego. Całość oryginalnie zachowane, pochodzi z czasów budowy instrumentu.
- Znacznie zabrudzona i niszczona przez działanie szkodników drewna.
- Klawisze diatoniczne i chromatyczne posiadają kształt (formę) charakterystyczną dla organów budowanych przez Wilhelma Sauera.
- Wytarte dębowe klawisze diatoniczne i chromatyczne
- Klawiatura znacznie zabrudzona.
- Wytarta deska spoczynkowa dla nóg pod dolną płyciłą.
- Stwierdza się luzy boczne na sztyftach prowadzących.
- Zużyty filc oraz oskórowanie tłumiące pracę klawiszy (znaczny stukot klawiszy).

2.2.5. Porcelanowe szyldy i główki wyciągów rejestrowych

- Stwierdza się luzy boczne na sztyftach prowadzących.
- Główki wyciągów rejestrowych wykonane z toczzonego drewna (gruszy - typowe dla W. Sauera).
- Nazwy rejestrów w języku niemieckim.
- Brak jednej główki.
- Oryginalnie zachowane porcelanowe szyldy rejestrowe z opisem funkcji dodatkowych oraz stałych kombinacji. Jedna sztuka uszkodzona.
- Pisownia szyldów: liternictwo czarne, czcionka „gotycka”, nazewnictwo w języku niemieckim.
- Dostrzegalne wytarcie opisów na szyldach rejestrowych.
- Oryginalna tabliczka firmowa.

2.2.6. Ława

- Ława dla grającego jest oryginalnie zachowana, wykonana z drewna sosnowego.
- Konstrukcja ławy mało stabilna z powodu widocznych uszkodzeń konstrukcji. Wizualnie źle zachowana.
- Wytarta deska spoczynkowa dla nóg.
- Dostrzegalny proces niszczenia przez szkodniki drewna

2.3. PISZCZAŁKI POSZCZEGÓLNYCH GŁOSÓW

Nazwy głosów poniższego wykazu podano na podstawie napisów zachowanych na porcelanowych szyldach rejestrowych oraz na podstawie analizy budowy oryginalnie zachowanego materiału piszczałkowego.

2.3.1. Manual II

1. Clarinett 8':

- od C do f² (42 sztuki): piszczałki konstrukcji językowej przelotowej. Rezonatory ze stopu organowego lejkowate, pełnej długości w całości przebiegu. Noga drewniana, główka drewniana. Od fs² do f³ (12 sztuk) piszczałki labialne w konstrukcji dwurzędowej.

Stan zachowania: Wszystkie piszczałki głosu jw. są oryginalnie zachowane i pochodzą z warsztatu W. Sauera (1877), na co wskazują charakterystyczny sposób ich wykonania odznaczający się wysoką jakością, wybijane oznaczenie tonów (puncce), staranny szewek lutowania

świadczący o dostępie do lutownicy elektrycznej. Piszczałki ze stopu organowego znacznie zabrudzone, posiadają wgniecenia, załamania i uszkodzenia lejkowatych rezonatorów. Brak kilku sztuk piszczałek w skali tonów najwyższych. Piszczałki metalowe kwalifikują się do konserwacji i restauracji (naprawy) oraz rekonstrukcji tonów nieoryginalnych. Niestabilne mocowania rezonatorów. Należy wykonać dodatkowe stabilizujące zawieszki w postaci odpowiedniej konstrukcji drewnianych grzebieni. Głos kompletny.

3. PODSUMOWANIE

Organy będące przedmiotem naszego zainteresowania powstały w znanym i cenionym Zakładzie Budowy Organów Wilhelma Sauera* z Frankfurtu nad Odrą w 1882 roku jako 335 dzieło tego renomowanego przedsiębiorstwa. Instrument został wykonany bardzo starannie, z kosztownych i trwałych materiałów, o czym świadczy fakt, iż do dnia dzisiejszego poszczególne oryginalne podzespoły instrumentu zachowały się, pomimo nie przeprowadzanych wcześniej na większą skalę prac konserwatorskich i restauratorskich.

Zachowana materia elementów konstrukcyjnych jest w przeważającym stopniu oryginalna (poza materiałem puszczalnym umieszczonym w prospekcie). Istnieje jednak niepodważalna konieczność zrekonstruowania elementów zdekompletowanych, zdewastowanych czy też uszkodzonych.

Obecny stan instrumentu - po przeszło stuletniej „służbie” - wymaga podjęcia zdecydowanych działań mających na celu przywrócenie mu pierwotnego blasku i piękna, poprzez solidnie wykonane prace restauratorskie, konserwatorskie, renowacyjne i rekonstrukcyjne.

Opisywany instrument jest **jedynym zachowanym o takim stopniu oryginalności** historycznym instrumentem organowym wytworzonym przez przedsiębiorstwo Wilhelma Sauera na terenie województwa lubuskiego i diecezji zielonogórsko-gorzowskiej, opartym o trakturę mechaniczną, wiatrownice stożkowe, system dźwigni Barkera, a co najważniejsze - z pełni zachowaną estetyką brzmieniową obowiązująca w czasach jego powstania, co świadczy o zachowaniu się w instrumencie zabytkowych wartości niematerialnych związanych z brzmieniem organów.

Prace konserwatorskie przy tak wysokiej klasie zabytku, jaką reprezentują organy kościoła pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Witnicy winny zostać powierzone osobie kierującej pracami albo samodzielnie je wykonującej, która spełnia wymagania wskazane w przepisach prawa, w tym m.in. w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków, posiadającej dokumenty potwierdzające spełnienie tych wymagań, określone ww. przepisami.

Kompleksowy zakres prac przedstawiony w „Programie prac konserwatorskich” (pkt. 6 niniejszej dokumentacji) wymusza ich wykonanie przez podmiot gwarantujący właściwe ich przeprowadzenie, czego potwierdzeniem winien być stosowny protokół odbioru sporządzony przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków właściwy ze względu na lokalizację obiektu. Przedstawiony zakres prac jest możliwy do przeprowadzenia przez podmiot dysponujący odpowiednim zapleczem kadrowym, tj. pracownikami posiadającymi kwalifikacje i doświadczenie w prowadzeniu podobnych prac, poparte stosownymi dokumentami. Rekomendowana liczba osób zaangażowanych do przeprowadzenia prac opisanych w niniejszej dokumentacji to od 3 do 4 pracowników.

Przedstawiony zakres prac jest możliwy do przeprowadzenia przez podmiot dysponujący odpowiednim zapleczem warsztatowym, w tym niezbędną pracownią, wyposażeniem, na które składają się maszyny, urządzenia i narzędzia pracy niezbędne do wykonania prac zgodnie ze sztuką organmistrzowską i praktyką konserwatorską.

Uwzględniając przedstawioną powyżej argumentację opisane organy należy otoczyć szczególną troską i opieką, dokładając wszelkich możliwych starań, aby przywrócić im pierwotny blask i piękno, poprzez solidnie i rzetelnie wykonane prace restauratorsko-konserwatorskie. Konsekwencją podjętych i zrealizowanych działań powinna być promocja instrumentu jako artystycznej spuścizny naszych przodków. Obecnie stan opisywanego obiektu nie przedstawia wysokich wartości, do jakich pierwotnie był powołany, o czym świadczy fakt jego destrukcji w procesie stale nasilającym się.

Wilhelm Sauer, urodzony 23 marca 1831 roku w Schönbeck (Meklemburgia), zmarł 9 kwietnia 1916 roku we Frankfurcie nad Odrą. Niemiecki budowniczy organów, działający we Frankfurcie nad Odrą, gdzie od 1857 roku prowadził własny warsztat organmistrzowski, który przyjął nazwę: "Wilhelm Sauer, Orgelbauanstalt Frankfurt a/Oder". Dwa pierwsze, nie istniejące już dzisiaj, niewielkie instrumenty zbudował Sauer dla kościołów ewangelickich koło Dobiegniewa- w Osieku (niem. Wutzig) i Stonowie (niem. Schlanow). Obecnie powiat strzelecko-drezdenecki, województwo lubuskie.

W 1900 roku W. Sauer zatrudnił około 120 pracowników zajmujących się naprawą, przebudową i wytwarzaniem nowych organów. W 1907 roku zakład świętował ukończenie tysięcznego instrumentu. W 1913 roku firma wybudowała największe organy w Europie, mieszczące się w Hali Stulecia (obecnie Hala Ludowa) we Wrocławiu. Organy miały pięć manualów (około 200 głosów). Po II Wojnie Światowej instrument ów przeniesiono do katedry wrocławskiej.

Organy W. Sauera cieszyły się doskonałą opinią, a międzynarodowy rozgłos przyniósł im Max Reger (1873-1916) wybitny kompozytor niemiecki, którego prawie wszystkie dzieła miały swoje prawykonanie właśnie na tych instrumentach.

Do śmierci W. Sauera (1916) firma zbudowała ponad 1200 organów, z czego spory procent znajduje się na terenie obecnego województwa lubuskiego, kujawsko-pomorskiego, wielkopolskiego i regionu śląska ponieważ obszary te był dawniej głównym rynkiem zbytu dla produktów tego przedsiębiorstwa.

W 1894 roku W. Sauer odstąpił część udziałów w kierowanym przez siebie przedsiębiorstwie, swojemu długoletniemu współpracownikowi, Paulowi Walckerowi z Ludwigsburga, w 1910 roku zostało mu przekazane w całości.

Po śmierci W. Sauera (1916) firma stała się własnością rodziny Walckerów z Ludwigsburga i przyjęła nazwę: „W. Sauer, Inhaber Dr. Oscar Walcer”. W 1972 roku w byłej NRD formę znacjonalizowano i działała jako: „VEB Sauer”. Po zjednoczeniu Niemiec i powrocie firmy w 1990 roku do prawnych właścicieli, czyli rodziny Walckerów z Ludwigsburga, przeniesiono ją w 1994 roku do Müllrose koło Frankfurtu nad Odrą.

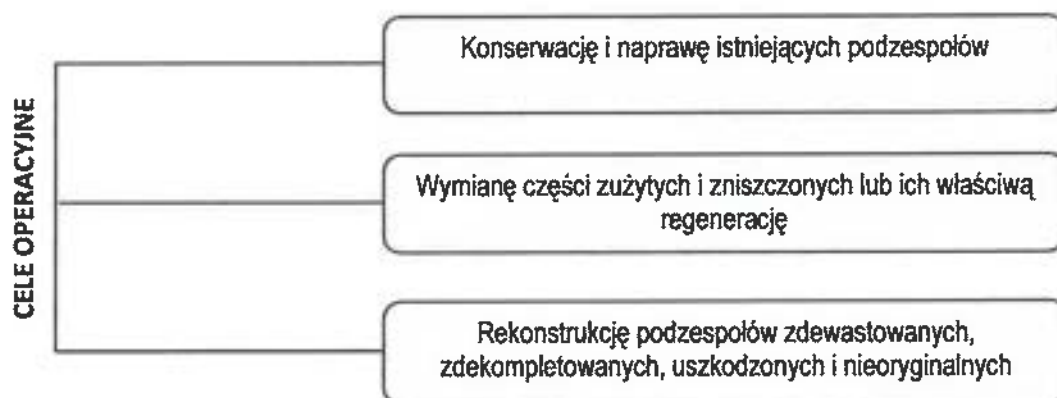
Po bankructwie przedsiębiorstwa Walcerów (1999) od 2000 roku firma działa jako spółka pod nazwą: „W. Sauer Frankfurt (Oder) GmbH” z siedzibą w Müllrose.

¹ Tekst opracowano na podstawie informacji własnych autora oraz folderów do Letniego Festiwalu Muzyki Organowej i Kameralnej w Drezdenku.

4. CEL PRAC KONSERWATORSKO-RESTAURATORSKO-REKONSTRUKCYJNYCH

Celem prac konserwatorskich, restauratorskich i rekonstrukcyjnych jest przywrócenie dawnej świetności instrumentu, z przeznaczeniem go do obsługi liturgicznej i koncertowej z zachowaniem wszelkich sprawnych jego oryginalnych i historycznych elementów konstrukcyjnych.

Powyższy cel można osiągnąć poprzez:

Instrument posiada walory dzieła zabytkowego, w związku z tym jego zachowana forma powinna zostać nienaruszona. Wszelkie prace należy wykonać wzorując się na epoce jego powstania, stosując odpowiednie materiały i technologie. Ponadto należy sporządzić dokumentację oraz inwentaryzację pisemno-fotograficzną podczas etapów prac, jako cenne źródło informacji dla przyszłych pokoleń.

Ochrona zabytków

Wysoka ocena wartości zabytkowej instrumentu wymusza koncepcję bezkompromisowej i wiernej restauracji instrumentu. Wszelkie prace muszą być koncyptowane i prowadzone w aspekcie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Prace przy instrumencie obejmować powinny:

- **prace konserwatorskie** - działania mające na celu **zabezpieczenie i utrwalenie substancji instrumentu, zahamowanie procesów jego destrukcji** (w myśl ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami)
- **prace restauratorskie** - działania mające na celu **wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych** organów piszczałkowych, niezbędne działania polegające na uzupełnieniu lub odtworzeniu zniszczonych i brakujących części (w myśl ustawy z dnia 23 lipca 2003 o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami)
- **rekonstrukcję** – działanie mające na celu **zachowanie i ujawnienie estetycznych i historycznych wartości** zabytku oraz polegające na poszanowaniu dawnej substancji i elementów stanowiących autentyczne dokumenty przeszłości. (w myśl art. 9 Międzynarodowej Karty Konserwacji i Restauracji Zabytków i Miejsc Zabytkowych, tzw. „Karta Wenecka”, II Międzynarodowy Kongres Architektów i Techników Zabytków w Wenecji, 1964 rok)
- **Inwentaryzację** - dokumentowanie działań na poszczególnych etapach prac.

5. SKRÓCONY ZAKRES PRAC KONSERWATORSKO-RESTAURATORSKO-REKONSTRUKCYJNYCH PRZY ORGANACH

Zakres podstawowych prac konserwatorskich, restauratorskich i rekonstrukcyjnych przy organach Wilhelma Sauera z 1877 roku (opus 257) kościoła pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy przedstawia poniższy wykaz, w którym należy wykonać, co następuje:

- Rozmontować organy na możliwie najdrobniejsze podzespoły, starannie oczyścić i zakonserwować poszczególne jego elementy.
- Dokonać starannego przeglądu wiatrownic, oczyścić ich wnętrza, uszczelnić, zakonserwować i wymienić wszystkie niezbędne części.
- Zakonserwować, wymienić wszystkie zużyte i zniszczone części traktury grającej i rejestrowej.
- Zdemontować, oczyścić, kompleksowo odrestaurować system dźwigni Barkera.
- Zrekonstruować (gdzie konieczne), odrestaurować i zakonserwować piszczałki poszczególnych głosów, stosując odpowiednie w tym celu metody konserwatorskie.
- **Odrestaurować stół gry, starannie oczyścić i zakonserwować, wymienić części zużyte i zniszczone.**
- Oczyścić i uporządkować miechy magazynowe, (skrzyniowe i fałdowy) odrestaurować miechy amortyzatorów (na nowo oskórować i zakonserwować), cały system zasilania powietrznego odrestaurować, oczyścić i zakonserwować (dźwignie kalikanta).
- Oczyścić i uszczelnić kanały powietrzne, w razie konieczności wymienić uszkodzone przez działanie szkodników drewna
- Zrekonstruować piszczałki prospektowe ze stopu organowego minimum 75%.
- Zakupić nową, specjalistyczną dmuchawę organową wraz z panewkowym silnikiem
- Odrestaurować prospekt organowy i obudowę (szafę) organów **(zakres prac przeznaczony do wykonania przez specjalistyczną pracownię konserwatorską).**

Zleca się zastosowanie możliwie najlepszych materiałów i technologii konserwatorskich oraz wykonanie większości prac w systemie warsztatowym (demontaż poszczególnych części organów i przewiezienie ich do warsztatu organmistrzowskiego, gdzie powinna się odbyć ich restauracja), co gwarantuje wysoki efekt końcowego dzieła.

6. SZCZEGÓŁOWY WYKAZ PRAC KONSERWATORSKO-RESTAURATORSKO-REKONSTRUKCYJNYCH PIERWSZEGO ETAPU PRAC. (PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH).

6.1. STÓŁ GRY

6.1.1. Obudowa stołu gry

Szczegółowy zakres prac konserwatorskich, restauratorskich i rekonstrukcyjnych przy obudowie stołu gry organów Wilhelma Sauera opus 257 z roku 1877 kościoła pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Witnicy przedstawia poniższy wykaz, w którym należy wykonać, co następuje:

- Demontaż obudowy i wszystkich urządzeń konstrukcyjnych stołu gry i przewiezenie do warsztatu organmistrzowskiego.
- Konserwacja pulpitu do nut, oczyszczenie, nowa politura z ręcznie wcieranego szelaku.
- Oczyszczenie, uzupełnienie uszkodzeń drewna, oksydowanie zawiasów, odnowienie politory, stosując ręcznie wcierany szelak na spirytusie.
- Konserwacja obudowy stołu gry. Staranne oczyszczenie wewnętrznej strony obudowy. Impregnacja środkiem przeciw szkodnikom drewna wewnętrznej strony obudowy stołu gry. Zabezpieczenie wewnętrznej strony obudowy naturalnym olejem lnianym.
- Oczyszczenie, uzupełnienie uszkodzeń drewna, zmycie lakieru, nowa politura szelakowa na zewnętrznej obudowie stołu gry
- Naprawa, uzupełnienie na meblowej wewnętrznej stronie stołu gry (przestrzenie wokół klawiatur manualowych), okleiny (fornir z właściwego historycznego materiału – mahoń).
- Odnowienie politory, stosując ręcznie wcierany szelak na spirytusie przestrzeni wokół klawiatur manualowych,
- Nowe filce ozdobne w kolorystyce identycznej jak historyczna.
- Naprawa zamków i dostarczenie kluczy do drzwi zamykających dostęp do urządzeń stołu gry (klucze mosiężne w historycznej stylizacji).
- Odrestaurowanie półki nad klawiaturą pedałową. Wymiana wytartej dębowej deski spoczynkowej dla nóg (możliwość zamontowania mosiężnego profilu o przekroju 5x5 mm w zafrezowanym rancie deski). **Nie stosować kątownika aluminiowego.**
- Odnowienie metalowych przełączników nożnych (łączniki, wolna kombinacja i stałe kombinacje). Zaoksydowanie, nowe filce ozdobne.
- Odnowienie desek podłogi podestu - pod klawiaturą pedałową.
- Staranne oczyszczenie i impregnacja środkiem przeciw szkodnikom drewna podłogi pod stołem gry (pod trakturą)
- Subtelnie wkomponowane oświetlenie klawiatury pedałowej i pulpitu na nuty.
- Subtelnie wkomponowanie włączników oświetlenia i wentylatora i zamontowanie go we właściwym dla funkcjonalności miejscu (poza konstrukcją szafy organowej). Szczegóły miejsca montażu - do ustalenia ze Służbą Ochrony Zabytków.
- Wstępny warsztatowy montaż.
- Pakowanie i przewiezenie odrestaurowanych podzespołów stołu gry do kościoła
- Montaż i regulacja w kościele.

6.1.2. Klawiatury manualowe

Szczegółowy zakres prac konserwatorskich, restauratorskich i rekonstrukcyjnych przy klawiaturach manualowych organów Wilhelma Sauera opus 257 z roku 1877 kościoła pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Witnicy przedstawia poniższy wykaz, w którym należy wykonać, co następuje:

- Demontaż ramiaka i klawiatur manualowych.
- Demontaż klawiatur, oczyszczenie ramy klawiaturowej i impregnacja środkiem przeciw szkodnikom drewna.
- Oczyszczenie boków ramy klawiaturowej. Niezbędne oklejenie boków fornirem mahoniowym w celu uzyskania historycznych kształtów (obecnie boki klawiatur wykazują uszkodzenia). Pokrycie ręcznie wcieranym szlakiem.
- Odnowienie listew kryjących i pokrycie ręcznie wcieranym szlakiem.
- Demontaż, oczyszczenie klawiszy manualowych i impregnacja przeciw szkodnikom drewna.
- Uzupelnienie wytartego drewna na klawiszach chromatycznych.
- Gamierowanie (skórowanie, **kategorycznie nie stosować kaszmiru do tej czynności, ponieważ źle on funkcjonuje w obiektach o zmiennej wilgotności powietrza**) otworów gniazd sztyftów prowadzących, w celu likwidacji luzu bocznego.
- Oczyszczenie okrągłych sztyftów prowadzących klawisze manualowe. (W wypadku stwierdzenia uszkodzenia deski, w której są montowane sztyfty, czego nie można było stwierdzić na etapie sporządzenia niniejszego opisu z uwagi na brak możliwości demontażu klawiszy, pod którymi się znajduje - należy ją wymienić).
- Wykonanie nowych nakładek na wytartych klawiszach chromatycznych z drewna hebanowego zgodnie z menzurą obecnych, następnie ich polerowanie: I manual - około 16 sztuk, II manual - około 16 sztuk, III manual - około 16 sztuk
- Wykonanie nowych nakładek z polerowanych kości wołowych w miejsce obecnych wytartych (około 50% do rekonstrukcji). Należy rozważyć możliwość umieszczenia (przyklejenia) oryginalnie zachowanych nakładek wszystkich manualów na klawisze jednego manualu (np. manualu drugiego), wówczas na manualu pierwszym wykonać należy nowe okładziny z polerowanej kości wołowej wykonane w stylu (kształcie) oryginalnych. **Wariant I**
- Wykonanie nowych okładzin z polerowanej kości wołowej na klawisze diatoniczne wszystkich manualów. Menzura i kształt powinny być odpowiednio dobrane, uwzględniając przy tym parametry oryginalnie zachowanych nakładek. **Wariant II**
- Wykonanie nowych filców tłumiących pracę klawiszy.
- Ustalenie właściwego skoku klawisza poprzez pomiary wykonane przed demontażem, ustalenie właściwych (równych) przerw między klawiszami, ustalenie właściwej siły nacisku klawiszy.
- Wyrównanie skoku klawiszy.
- Montaż i regulacja klawiatur.

6.1.3. Urządzenia wnętrza stołu gry

Szczegółowy zakres prac konserwatorskich, restauratorskich i rekonstrukcyjnych przy urządzeniach wnętrza stołu gry organów Wilhelma Sauera opus 257 z roku 1877 kościoła Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Witnicy przedstawia poniższy wykaz, w którym należy wykonać, co następuje:

- Kompleksowy demontaż.
- Posegregowanie i uporządkowanie zdemontowanych elementów. Staranne oczyszczenie wszystkich urządzeń wnętrza stołu gry oraz impregnacja ich środkiem przeciw szkodnikom drewna. (abstrakty, winkle itp.).

- Kompleksowe odrestaurowanie urządzeń sterujących trakturą grającą i rejestrową znajdujących się we wnętrzu stołu gry, (demontaż na drobne podzespoły, oczyszczenie, uszczelnienie, impregnacja, wymiana skórzanych, filcowych części zużytych i zniszczonych, impregnacja drewnianych elementów środkiem przeciw szkodnikom drewna, nowe skórzane części w miejsce uszkodzonych i zużytych, nowe drewniane elementy w miejsce uszkodzonych i zużytych, nowe mosiężne druty łączące poszczególne części traktury. Oczyszczenie kątowników i popychaczy. Wszystkie części wymagające wymiany należy zrekonstruować w historycznym stylu, stosując historyczne techniki wykonawcze oraz materiały. Należy zachować oryginalną stylistykę wnętrza szafki stołu gry.
- Przewidziany punkt restauracji traktury stołu gry określono: do pierwszego zakrętu traktury, we wnętrzu szafy organowej.
- Nowe oskórowanie otworów mosiężnych kątowników (koników).
- Montaż, regulacja.
- Naprawa urządzeń łączników (Coppel) połączonych z trytami obsługiwanymi nogą.
- Wykonanie nowych skórzanych nakrętek.
- Wykonanie kaszmirowych lub skórzanych podkładek pod skórzane muterki. o ile istnieje konieczność ich zastosowania.
- Regulacja traktury całości instrumentu w celu zespolenia odrestaurowanego stołu gry z wiatrownicami organów, uzyskując przy tym właściwy efekt użytkowy.

6.1.4. Klawiatura pedałow

Szczegółowy zakres prac konserwatorskich, restauratorskich i rekonstrukcyjnych przy klawiaturze pedałow stołu gry organów Wilhelma Sauera opus 257 z roku 1877 kościoła pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Witnicy przedstawia poniższy wykaz, w którym należy wykonać, co następuje:

- Odnowienie klawiatury pedałow. Podczas restauracji klawiatury pedałow należy maksymalnie wykorzystać elementy stare, dobrze zachowane.
- Uzupelnienie wytartych klawiszy. Zachować charakterystyczny kształt i formę występującą w instrumentach W. Sauera
- Staranne oczyszczenie i impregnacja środkiem przeciw szkodnikom drewna.
- Odnowienie metalowych elementów obecnie zardzewiałych i zaśniedziałych.
- Zabezpieczenie klawiatury wcieranym olejem lnianym lub lakierem matowym (całkowity brak połysku).
- Nowe tłumienia pracy klawiszy wykonane ze skóry i właściwie dobranego filcu tkanego.
- Likwidacja luzów bocznych klawiszy pedałow.
- Należy zastosować właściwy materiał: drewno dębowe, sosnowe. Należy rozważyć zasadność zastosowania nakładki z czarnego dębu na klawiszach chromatycznych.
- Wykonanie nowej deski spoczynkowej dla nóg z zamontowanym (zafrezowanym w rancie deski) mosiężnym profilem o przekroju 5x5 mm, zapobiegającym ścieraniu się drewna (**kategorycznie nie stosować aluminiowego kątownika**).

6.1.5. Porcelanowe szyldy i główki wyciągów rejestrowych.

Szczegółowy zakres prac konserwatorskich, restauratorskich i rekonstrukcyjnych przy porcelanowych szyldach i główkach rejestrowych stołu gry organów Wilhelma Sauera opus 257 z roku 1877 kościoła pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Witnicy przedstawia poniższy wykaz, w którym należy wykonać, co następuje:

- Odnowienie główek wyciągów rejestrowych (materiał - grusza), ręczne wcieranie politory z szelaku na główkach wyciągów rejestrowych w wariacie na wysoki połysk.
- Likwidacja luzów na dźwigniach wyciągów rejestrowych. Nowe filce tłumiące we właściwej kolorystyce.
- Staranne oczyszczenie porcelanowych szyldów rejestrowych i główek wyciągów rejestrowych
- Odnowienie napisów na porcelanowych szyldach rejestrowych i główkach wyciągów rejestrowych z zachowaniem oryginalnej pisowni – pisowni i nazewnictwo w języku niemieckim, z uwzględnieniem nomenklatury stosowanej przez W. Sauera.
- Rekonstrukcja brakującej główki z gruszy w stylu oryginalnie zachowanych .
- Oczyszczyć tabliczkę firmową.

6.1.6. Ława

Szczegółowy zakres prac konserwatorskich, restauratorskich i rekonstrukcyjnych przy ławie stołu gry organów Wilhelma Sauera opus 257 z roku 1877 kościoła pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Witnicy przedstawia poniższy wykaz, w którym należy wykonać, co następuje:

- Staranne oczyszczenie ławy dla grającego z wieloletniego brudu raz olejnej farby.
- Uzupelnienie uszkodzonych elementów drewnianych przy użyciu materiału stosowanego przez budowniczego – sosna
- Wykonanie nowej deski spoczynkowej dla nóg wraz z zafryzowanym w rancie deski mosiężnym profilem o przekroju 5x5 mm zapobiegającym ścieraniu się drewna (**kategorycznie nie stosować aluminiowego kątownika**).
- W wypadku stwierdzenia, iż ława jest w złym stanie, ze względu na konieczność stabilnego funkcjonowania podczas grania, należy wykonać kopię ławy w stylu budowniczego. Dla większej trwałości można wykonać ławę z drewna dębowego .Starą ławę pozostawić w kościele.

6.2. PISZCZAŁKI POSZCZEGÓLNYCH GŁOSÓW (ZESPÓŁ BRZMIENIOWY)

Szczegółowy zakres prac konserwatorskich, restauratorskich i rekonstrukcyjnych przy zespole brzmieniowym organów Wilhelma Sauera opus 257 z roku 1877 kościoła pw. Matki Bożej Nieustającej Pomocy w Witnicy przedstawia poniższy wykaz, w którym należy wykonać, co następuje:

6.2.1. Clarinett 8' :

- Demontaż piszczałek i przewiezienie do warsztatu organmistrzowskiego.
- Inwentaryzacja piszczałek pod kątem ich uszkodzeń, zniszczeń i braków.
- Staranne mycie piszczałek metalowych – rezonatorów (kąpiel wodna).
- Prostowanie i lutowanie uszkodzonych rezonatorów.
- Zaprojektowanie i wykonanie drewnianego grzebienia mocującego rezonatory w celu stabilnego ustawienia (zamontowania) w instrumencie. Dodatkowy grzebień (zawieszka) zabezpieczy rezonatory przed opadaniem i zakrzywianiem się.
- Oczyszczenie i impregnacja środkiem przeciw szkodnikom drewna drewnianych skrzyneczek mocujących głowice.
- Oczyszczenie głowic.
- Pakowanie, przewiezienie do kościoła.
- Montaż w instrumencie (poziomowanie i ustabilizowanie).
- Intonacja i strojenie w kościele, z uwzględnieniem parametrów historycznych.

Materiał: stop organowy w postaci blachy na uzupełnienia i naprawę piszczałek (rezonatorów), detergenty do mycia piszczałek. Inne materiały niewymienione, a stosowane w wytwarzaniu piszczałek konstrukcji językowej.

7. OGÓLNE WYSZCZEGÓLNIENIE MATERIAŁÓW

Wykonanie podłączenia instalacji elektrycznej do włączania dmuchawy oświetlenia klawiatury pedałowej i pulpity do nut. Włącznik usytuowany poza stołem gry (zgodnie ze standardami).

8. OGÓLNE WYSZCZEGÓLNIENIE MATERIAŁÓW

Orientacyjny wykaz materiałów organmistrzowskich niezbędnych do użycia podczas prac restauratorskich, rekonstrukcyjnych i konserwatorskich.

- Skóra miechowa: krowia, kozia i owcza garbowana bezchromowo (Baigleder).
- Skóra uszczelkowa, garbowana roślinne (Gasometerleder).
- Skóra wentylowa, garbowana bezchromowo (Vetilleder).
- Drewno klasa I naturalnie sezonowane: sosna, świerk, dąb, buczyna, grusza i inne.
- Okleina naturalnego (fornir) właściwego z rodzaju drewna.
- Stop organowy (stop cyny z ołowiem o właściwych proporcjach w zależności od rodzaju głosu) na piszczałki metalowe.
- Pręt mosiężny o różnej grubości: np. 1,4mm, 1,6 mm, 1,8 mm, 2,0 mm 2,2 mm i inne
- Profil mosiężny o przekroju kwadratowym 5 x 5 mm
- Klej kostny i skórny (klej na ciepło)
- Filc, kaszmir o właściwej grubości i kolorystyce.
- Środki chemiczne do impregnacji drewna przeciw szkodnikom drewna: „Hyfotox” lub inne równoważne.
- Środki chemiczne (detergenty) do mycia.
- Szelak. Politura z szelaku
- Olej lniany do impregnacji i zabezpieczenia powierzchni drewna.
- Wkręty do drewna na śrubokręt płaski (kategorycznie nie stosować wkrętów tzw. krzyżaków).
- Bejca, lakier matowy.
- Inne materiały nie wymienione, a stosowane w klasycznym organmistrzostwie w szczególności organmistrzostwie restauratorskim, rekonstrukcyjnym, konserwatorskim.

Zaleca się wykonanie większości prac w systemie warsztatowym. Oznacza to, iż możliwie największa część urządzeń organów zostanie rozmontowana i przewieziona do warsztatu organmistrzowskiego. Tam urządzenia te zostaną odrestaurowane i należycie sprawdzone na urządzeniach warsztatowych, po czym ponownie zmontowane w kościele. Taki sprawdzony system pracy daje wysoki i trwały efekt końcowego dzieła i obniża czasookres pracy w kościele.

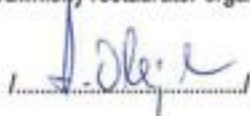
mgr Adam Olejnik
Mistrz dyplomowany w zawodzie
Organmistrz
uprawniony restaurator organów

8. UWAGI DO DOKUMENTACJI

1. Niniejsza dokumentacja stanowi **własność** intelektualną jej autora i podlega ochronie prawnej.
2. Niniejsza dokumentacja **spełnia** wymagania przepisów prawa w niej wymienionych, szczególnie w zakresie wymagań, jakim powinien odpowiadać program prac konserwatorskich. W przypadku wyboru przez Zamawiającego/właściciela zabytku niniejszej oferty do realizacji, **wówczas** będzie ona stanowić podstawę do wystąpienia z wnioskiem o wydanie pozwolenia na prowadzenie prac konserwatorskich.
3. Zamawiający/właściciel zabytku **nie może** w zakresie działań związanych z pozyskaniem stosownych pozwoleń na prace objęte niniejszą dokumentacją czynić użytku z własności intelektualnej autora niniejszej dokumentacji na rzecz innego podmiotu prowadzącego działalność gospodarczą w zakresie organmistrzostwa, ani jakiegokolwiek innego podmiotu, jak również czynić z niej użytku mogącego prowadzić do czynu nieuczciwej konkurencji w rozumieniu ustawy z dnia 16 kwietnia 1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji.
4. Udostępnianie osobom trzecim niniejszego dokumentu, zarówno jego treści jak i wzoru, w całości lub w części, jak również w jakiegokolwiek formie, jego kopiowanie, powielanie, publikowanie, rozpowszechnianie, przekazywanie osobom trzecim za pomocą jakichkolwiek nośników elektronicznych lub mechanicznych, usuwanie bądź zmiana adnotacji o prawach autorskich właściciela, wykorzystywanie niezgodnie z jego przeznaczeniem bez uprzedniego uzyskania odpowiedniej zgody **stanowi naruszenie praw autorskich** i prawa własności intelektualnej – w rozumieniu ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o Prawie autorskim i prawach pokrewnych i będzie podlegać konsekwencjom prawnym.
5. Otrzymanie niniejszej dokumentacji **nie oznacza** udzielenia zgody na wykorzystywanie praw autorskich lub innych praw związanych z niniejszym materiałem. Dokumentacja do czasu zapłaty wynagrodzenia za jej opracowanie stanowi własność jej autora.
6. Niniejsza dokumentacja jest podstawą sporządzenia przez jej autora kosztorysu inwestorskiego, który stanowi **odrębne opracowanie**. Kosztorys inwestorki zostanie udostępniony Zamawiającemu/właścicielowi zabytku w przypadku wyrażenia zainteresowania realizacją prac konserwatorskich przy zabytku wg Programu prac konserwatorskich wskazanego w niniejszej dokumentacji.
7. W przypadku wyboru przez Zamawiającego/właściciela zabytku niniejszej oferty do realizacji, wówczas Program prac konserwatorskich oraz kosztorys inwestorki mogą stanowić podstawę do wystąpienia z wnioskiem/wnioskami o dotację na dofinansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich przy zabytku - jeśli pozyskanie zewnętrznej pomocy finansowej leży w sferze zainteresowania Zamawiającego/właściciela zabytku.

mgr Adam Olejnik

Mistrz dyplomowany w zawodzie organmistrz
Uprawniony restaurator organów

ZAKŁAD ORGANMISTRZOWSKI
„ARS ORGANUM” mgr Adam Olejnik
66-100 SULECHÓW, GŁOGUSZ 21
tel. 663 855 562, 601 846 096
NIP 924-100-42-40, Regon 970434196